

Y. Svatko

LEVELS OF CONFLICT AND LEVELS OF DECEPTION, OR A CASE OF “INFORMATION MASQUERADE” (APPLIED ‘MAIDAN-O-LOGY’ STUDIES)

In the article, based on the author's original conception of conflict, a specific viz. conflictive form of being has been discerned, the levels and modes of its realization have been elaborated, and value indicators defined relevant thereto, with their informative and propagandistic potential studied, as well as a levelled description of “conflictive speech” and the accompanying manipulation practices has been given.

Keywords: conflict, controversy, understanding; the conflictive form of being, the physical, organic, sensual, noetic (perceptive, imaginative, cogitative) being(s); levels of conflictivity, conflicts of collisions, irritations, senses, impressions / emotions (faith), representations (attitudes), consciousness / awareness, personalities / virtues, the source of conflictivity; indicators, conflict evaluation; conflictive speech, manipulation practices, informative and propagandistic, ethos, argument, conflictogenes.

Матеріал надійшов 10.06.2014

УДК 378(075,8)

Голубєва М. О., Бахтіярова Х. Ш., Радченко М. І.

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕСТОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВНЗ

Статтю присвячено такій специфічній формі контролю знань, як тестування, що дедалі ширше використовується в українській освіті – від зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) випускників середніх шкіл і до підсумкових форм контролю у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: контроль, тест, переваги, недоліки, історія розвитку, сучасний стан.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Кардинальні суспільні зміни, впровадження сучасних досягнень науки і техніки в педагогічний процес вимагають створення нової інноваційної моделі організації навчально-виховного процесу у ВНЗ [1, с. 27]. Важливою складовою такої діяльності крім планування, організації, мотивації є контроль. Однак система контролю знань, умінь, навичок, компетентностей (надалі – ЗУНК) майбутніх фахівців, яка склалася давно та в інших умовах функціонування освітньої системи, нині потребує суттєвого реформування щонайменше у двох напрямках: реалізації принципу

об'єктивності (об'єктивізації) та принципу гуманізму (гуманізації). Нагадаємо, що **об'єктивізація** дидактичного контролю означає зменшення проявів суб'єктивізму викладача, зведення до мінімуму ролі другорядних, випадкових чинників, перетворення контролю на ефективний інструмент отримання зворотного зв'язку про результативність навчальної діяльності як студента, так і викладача. **Гуманізація** контролю в процесі навчання передбачає створення такої системи оцінювання, яка б не травмувала психіку тих, хто навчається, та тих, хто навчає [5, с. 11]. У межах розвитку першого напрямку, як свідчить світовий

досвід, одним із ефективних засобів є тестовий контроль. Існують різні погляди на впровадження системи тестового контролю в навчальний процес. Деякі фахівці вважають, що тестовий контроль ЗУНК студентів забезпечує високу технологічність проведення контролю та об'єктивність його результатів, проте інші називають його одним зі способів обдурення суспільства, натякаючи на механічність під час вибору варіантів відповідей, значний відсоток вгадування правильних відповідей та зменшення словникового запасу, який стає пасивним під час виконання тестових завдань. Так, кандидат філологічних наук Ірина Фаріон вважає, що «тестова система, попри позитивну можливість комп'ютерної перевірки, один із способів ідіотизації суспільства». Незважаючи на зазначені вище недоліки, протягом останніх років у нашій країні відбувається «бум» дидактичного тестування. Використання тестів у процесі зовнішнього незалежного оцінювання для випускників середніх шкіл викликало ажіотаж. І це зрозуміло, тому що тестування – справа для нас нова. А точніше – відновлена. У 20-х роках ХХ ст. тести широко використовувались у багатьох царинах суспільного життя. У світі до них вдаються для того, щоб встановити рівень здібностей, обдарування, професійних уподобань дітей. Американці успішно розвивали тестологію, бо вона й справді виявилась ефективною та... прибутковою. Нині в США, як і в інших країнах, діють тестологічні інститути. А ми тільки опановуємо ази тестології, прагнучи надолужити згаяне.

Як же оптимізувати переваги тестового контролю та мінімізувати його недоліки? Адже можна констатувати, що в останні роки в Україні відбулися значні зрушення щодо впровадження тестових технологій у навчальний процес. Це не тільки наближує діяльність вітчизняних ВНЗ до світових освітніх стандартів, а й ставить перед українською освітою нагальні завдання науково-методичного забезпечення цього процесу та залучення до нього широкого загалу педагогічних і науково-педагогічних працівників [9, с. 24–37].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дидактичної тестології присвячено роботи низки авторів (І. Булах, В. Гузєєв, Є. Михайличев, Л. Фридман, В. Яқунін, І. Лаврухіна, М. Чепиков, В. Матвієнко, П. Тонкоглас, Л. Парашенко, М. Челишкова та ін.). У цих наукових розвідках розглядаються психологічні та педагогічні основи оцінювання, основні теорії педагогічних вимірювань, технології конструювання педагогічних тестів, специфічні особливості тестів на вимірювання рівня професійної компетентності (див., зокрема, [6; 7; 9; 11]).

Дослідники висувують різноманітні складні вимоги до конструювання та експлуатації дидактичних тестових завдань. Так, М. Челишкова [11] вирізняє 18 етапів конструювання педагогічних тестів; Є. Михайличев [7] наводить прийоми створення тестових завдань, побудованих за принципами програмованого навчання; В. Матвієнко [6] вводить поняття «політомічна оцінка» та виділяє серед завдань на правильну послідовність три їхні різновиди: «перехресні», «вибірково-об'єднуючі» та «матричні». Однак, як вважають автори посібника «Тестові технології у навчальному закладі» [11, с. 57], не завжди в процесі створення тестів необхідне дотримання всіх вимог їх професійного створення. Наприклад, під час проведення поточного контролю можуть бути використані тести, які не обов'язково вимагають глибокої стандартизації. Це дає можливість дещо спростити процедуру складання тестів, яка матиме не 18, а 5 етапів. Тому вирішення проблеми науково-методичного забезпечення впровадження тестових технологій у навчальний процес потребує надання чітких практичних рекомендацій щодо їхнього використання з урахуванням переваг та недоліків тестового контролю.

Метою цієї статті є аналіз світових тенденцій розвитку та впровадження тестових технологій у навчальний процес ВНЗ; виявлення переваг і недоліків тестового контролю та пошук шляхів подолання останніх.

Виклад основного матеріалу. Як свідчать численні наукові дослідження, на практиці не існує ідеальних систем оцінювання, а кожна з них, що використовується, має свої як сильні, так і слабкі сторони. Одним зі шляхів поліпшення якості може бути застосування тестового контролю, який розвивався протягом декількох історичних періодів.

Дотестовий період дидактичного контролю починається десь у 2200 р. до н. е. у Китаї із запровадження регулярних перевірок знань та вмінь чиновників. У часи династії Цін існувало три ступені іспитів у вигляді тестів на заміщення урядових посад. Ті, хто складав цей екзамен (а їх було небагато – від 300 до 350 загалом по країні), могли розраховувати на блискучу бюрократичну кар'єру. Ці випробування відмінили тільки у 1905 р. після запровадження нової системи освіти.

Період зародження дидактичних тестів (із 1864 р. до приблизно 1890 р.). У 1864 р. англієць Дж. Фішер склав та випробував перші педагогічні тести, створивши оригінальні спеціальні книги (scale books) для перевірки рівня знань учнів. Ці книги можна вважати першими зразками шкільних тестів успішності. На жаль, ідеї Дж. Фішера були забуті протягом десятиліть.

Період «буму» в розвитку психологічних тестів припадає на 90-ті роки XIX ст., коли у 1883 р. англійський психолог Ф. Гамільтон у своїй праці розробив теоретичні основи тестування. У 1860 р. американський психолог Дж. Кеттелл ввів поняття «тест» як засіб психологічних експериментів. У 1894 р. Дж. Райс склав педагогічні тести для визначення ступеня сформованості різних навичок. У 1905 р. французькі дослідники – психолог Альфред Біне та психіатр Теодор Сімон створили всесвітньовідому шкалу виміру інтелекту (шкала Біне – Сімона). Велике значення для розвитку педагогічних та психологічних тестів мали дослідження Р. Торндайка та його книга «Вступ до теорії психологічних та соціальних вимірювань», видана у 1904 р. Під його керівництвом у 1908 р. було складено перший стандартизований педагогічний тест. З його ім'ям пов'язують також напрям вимірювання рівня розумового розвитку. За періодизацією Р. Торндайка з 1925 р. до 1930 р. відбувся швидкий розвиток психологічних тестів. Отже, на ранній стадії розвитку тестування не було чіткої межі між психологічними та дидактичними тестами, інколи вони існували синкретично. Інтеграційні процеси, характерні для сучасної цивілізації, дали поштовх до розвитку нових напрямів педагогічного тестування.

Найбільше розвинена тестологія в таких країнах: США, Нідерланди, Велика Британія, Японія, Данія, Франція, Ізраїль, Фінляндія, Канада, Австралія, Нова Зеландія.

У колишньому СРСР розвиток тестових технологій мав свою історію, яка загалом не збігається із всесвітньою [10, с. 25]. Умовно можна виділити три періоди.

Перший – з початку 20-х – до середини 30-х років XX ст. Цей період визначається поширенням різних тестових методик та наукових пошуків у цій галузі. Проте відома постанова ЦК ВКП (б) «Про педологічні викривлення в системі Наркомпросів» (1936) [4, с. 190–193], у якій засуджувалась практика використання тестів, перекреслила ці здобутки на багато років. Метод тестів було визнано «буржуазною зброєю для дискримінації учнів» та заборонено. В Україні за радянських часів використання дидактичних та психологічних тестів теж було заборонено.

Другий період розвитку тестових технологій – 30–50-ті роки XX ст. Упродовж близько двадцяти років розроблення та використання тестів відбувалося головним чином з дослідницькою метою на обмежених контингентах учнів із використанням зарубіжних зразків тестів.

Початок третього періоду розвитку тестування можна віднести до 60-х років XX ст., коли тестування як метод вимірювання знань застосовують у військових училищах Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ та інших спеціальних навчальних закладах. У 90-ті роки XX ст. радянська система освіти починає приєднуватися до міжнародних моніторингових досліджень, зокрема включається в обстеження природничо-математичної освіти за програмою TIMSS. З 1991 р., коли Україна здобула незалежність, розвиток тестових технологій в Україні та Росії йде окремими шляхами.

В Україні першими почали використовувати тестові технології вищі навчальні заклади. Із 1991 р. у Львівському національному університеті імені Івана Франка функціонує самостійно розроблена система тестових вступних випробувань. Згодом *тестові вступні іспити почали проводити в Національному університеті «Києво-Могилянська академія»*, Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, Волинському державному університеті імені Лесі Українки, Ужгородському національному університеті та Луцькому державному технічному університеті [2, с. 50]. У 2006 р. освітній експеримент із запровадження незалежного оцінювання випускників шкіл, які мали намір вступати до ВНЗ, набув національного масштабу. За даними Українського центру оцінювання якості освіти, у ньому брав участь кожен 10-й випускник школи.

В Україні сьогодні роль тестового контролю в навчанні зростає. Однак цей процес має свої переваги та недоліки, що необхідно враховувати для ефективного управління навчальною діяльністю.

Як свідчить аналіз відповідної літератури, тестовий контроль має певні *переваги*, але всі їх можна звести до двох основних: висока технологічність проведення контролю та об'єктивність його результатів.

Технологічність тестового контролю забезпечується такими його особливостями, як: простота, формалізованість процедури визначення оцінки, чіткість та однозначність формулювання умов тестових завдань, можливість охопити великий обсяг матеріалу за обмежену кількість часу, можливість багаторазового повторення умов перевірки, орієнтація на сучасні освітні технології, універсальність, багатофункціональність (контроль, діагностика, корекція навчального процесу) тощо.

Об'єктивність цього методу контролю знаходить своє відображення в незалежності його результатів від стосунків викладача і студента,

в кількісних критеріях оцінки, в рівних вимогах до ЗУНК студентів шляхом використання завдань однакової складності, в забезпеченні постійного зворотного зв'язку між студентом і викладачем тощо.

Основною перевагою тестового контролю у ВНЗ в Україні є можливість перевірки великої кількості студентських робіт за обмежений час за розробленими критеріями із використанням заздалегідь підготовлених бланків.

Проте тестовий контроль має й істотні *недоліки*, які можна поділити на *три групи*:

1) змістовні (ймовірність випадкового вибору правильної відповіді або здогадка про неї);

2) психологічні (стандартизація мислення без урахування індивідуальних особливостей особистості; відсутність умов для розвитку мовлення);

3) організаційно-методичні (великі витрати часу на створення необхідного «банку» тестів, їхньої варіативності, трудомісткість процесу; необхідність високої кваліфікації викладачів та експертів, що розробляють тестові завдання) [3, с. 185].

Отже, постає запитання: як мінімізувати недоліки тестового контролю? Подолання, наприклад, його змістовних недоліків залежить не стільки від зовнішніх факторів (державна політика, фінансування, стан становлення індустрії тестування тощо), скільки від рівня кваліфікації розробників тестових завдань. Одним зі способів підвищення цього рівня може бути створення системи тестологічного навчання викладачів. Знання основ тестології допоможе розробникам тестових завдань використовувати адекватні з точки зору мети перевірки форми тестових завдань, які б відповідали науковим вимогам їхнього складання, потрібному рівню засвоєння матеріалу та зводили б до мінімуму можливість вгадування правильної відповіді.

Сьогодні зростає роль тестування в навчально-виховному процесі сучасних ВНЗ. Зокрема, впровадження кредитно-модульної системи вимагає застосування тестового контролю для оцінювання ЗУНК студентів.

У *Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана* (надалі – КНЕУ) однією з перших тестові завдання для підсумкового контролю навчальних досягнень студентів стала використовувати кафедра педагогіки та психології. Сьогодні таку форму контролю застосовують на всіх кафедрах цього вишу. Для отримання зворотного зв'язку засобами електронного контролю розроблено також дистанційні курси.

У КНЕУ для побудови дистанційних курсів використовується інформаційна система дистанційного навчання WebCT, розроблена в університеті провінції Британська Колумбія (м. Ванкувер, Канада) і поширена в усьому світі. Повна назва системи *World Wide Web Course Tools*, що можна перекласти як *«Інструментальний засіб створення курсів у світовій мережі»*. До переліку обов'язкових елементів цього курсу входять «Самоперевірка», «Тести» та «Завдання», які дають можливість здійснювати зворотний зв'язок між викладачем і студентами в процесі контролю-оцінної діяльності.

Елемент дистанційного курсу *«Самоперевірка»* містить запитання для самоперевірки та закріплення знань студентів із двома або кількома варіантами відповідей, одна з яких є правильною. Процедура наповнення елемента *«Самоперевірка»* у WebCT повністю формалізовано, його структуру не можна змінити. Усі включені до курсу блоки самоперевірки абсолютно автономні. Рядок із правильним варіантом відповіді виділяється автором підкресленим жирним шрифтом. У процесі самоперевірки студент не може побачити правильної відповіді. Про успішність свого вибору він дізнається тільки після виконання всіх завдань на самоперевірку, що містить ця тема, оскільки цей елемент дистанційного курсу запрограмований не тільки на виставлення бальної оцінки студенту, а й на надання йому можливості дізнатися про свої помилки з метою заповнення прогалів у вивченому матеріалі. Розробники дистанційного курсу з дисципліни «Педагогіка та психологія» вважають, що оптимальною формою тестових завдань для самоперевірки є дихотомічні тестові завдання, в яких слід обрати одну правильну відповідь із двох на кшталт: «правильно» – «неправильно»; «так» – «ні» тощо.

У *Національному транспортному університеті* (надалі – НТУ) запроваджена та широко використовується комп'ютерна програма тестового контролю «Прометей», у процесі якої пред'явлення тестів, оцінювання знань студентів і презентація їм результатів здійснюється за допомогою ПК. Завдяки комп'ютерному тестуванню підвищується інформаційний обсяг процесу контролю, з'являється можливість збору додаткових даних про динаміку проходження тесту окремими студентами та для здійснення диференціації пропущених і не виконаних завдань тесту. Студенти одразу оцінили основні переваги тестового контролю знань: високу технологічність проведення контролю, об'єктивність оцінювання, можливість охопити великий обсяг матеріалу за обмежену кількість часу, багатофункціональність. Про

стійкий інтерес до проблеми тестування свідчить той факт, що останнім часом цю проблематику досліджують студенти НТУ, які навчаються за напрямом «Професійна освіта (транспорт)».

На кафедрі філософії та педагогіки НТУ майбутні інженери-педагоги обирають теми дипломних робіт на освітньо-кваліфікаційних рівнях «спеціаліст» та «магістр», пов'язані з організацією, плануванням, упровадженням, перевіркою якості, валідності, надійності, складності та дискримінативності дидактичних тестів. Так, наприклад, у НТУ в 2010–2014 навчальних роках під керівництвом професора Х. Ш. Бахтіярової було захищено низку магістерських робіт із таких тем: «Співвідношення форм тестових завдань із рівнями засвоєння навчального матеріалу», «Технологія конструювання дидактичних тестів та інтерпретація результатів», «Перевірка якості дистракторів у дидактичних тестових завданнях закритої форми», «Аналіз конгруентності завдань та навчального

матеріалу у тесті», «Основні напрями інновацій при розробці завдань для комп'ютерного дидактичного тестування» та ін.

Висновки. Останніми роками в Україні відбулися значні зрушення щодо впровадження тестових технологій у навчальний процес ВНЗ. Вивчення ж наукових розвідок із тестування в освіті України переконує, що ця проблема є актуальною для різних періодів і освітніх систем середньої та вищої освіти.

Українська педагогічна наука зробила вагомий внесок у розвиток та модернізацію вітчизняної освіти.

Запровадження тестового контролю в навчально-виховний процес сучасних вітчизняних ВНЗ вимагає вирішення проблем науково-методичного забезпечення із врахуванням усіх переваг та недоліків цього виду контролю ЗУНК майбутніх фахівців. Природно, що це потребує підвищення якості підготовки викладачів ВНЗ та фахівців-тестологів.

Список літератури

1. Брюховецький В. С. Реформування системи вступу до вищого навчального закладу: позитиви та перспективи з досвіду НаУКМА / В. С. Брюховецький, М. О. Голубєва, О. В. Кирієнко. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 190 с.
2. Вакарчук І. О. Система тестувань для вступників до Львівського національного університету імені Івана Франка / Іван Олександрович Вакарчук. – Львів : Місіонер, 2002. – 120 с.
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : методичний посібник (для студентів магістратури) / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 325 с.
4. Директивы ВКП (б) и постановления советского правительства о народном образовании. Сб. документов за 1917–1947 гг. – Вып. 1. – М. : АПН РСФСР, 1947. – С. 190–193.
5. Контроль та оцінювання навчальних досягнень студентів економічного університету / М. І. Радченко, М. В. Артюшина, Г. М. Романова та ін. – К. : КНЕУ, 2010. – 332 с.
6. Матвієнко В. М. Тестовий контроль, його можливості, місце в навчальній роботі та умови ефективного впровадження : навч. посібник / В. М. Матвієнко, П. П. Тонкоглас. – Умань : Агротек, 2006. – 420 с.
7. Михайльчев Е. А. Дидактическая тестология / Е. А. Михайльчев. – М. : Народное образование, 2001. – 432 с.
8. Основи педагогічного оцінювання. Частина 2. Практика : навчально-методичні та інформаційно-довідкові матеріали (для педагогічних працівників). – К. : Майстер-клас, 2005. – 50 с.
9. Парашенко Л. І. Тестові технології у навчальному закладі : метод. посібник / Л. І. Парашенко, В. Д. Леонський, Г. І. Леонська. – К. : ТОВ «Майстерня книги», 2006. – С. 24–37.
10. Цантурова І. А. Из истории развития тестов в СССР и за рубежом / И. А. Цантурова. – Таганрог : Просвещение, 2009. – 51 с.
11. Чельшкова М. Б. Теория и практика конструирования педагогических тестов : учебное пособие / М. Б. Чельшкова. – М. : Логос, 2012. – 432 с.

M. Golubeva, H. Bakhtiyarova, M. Radchenko

GLOBAL TRENDS OF DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF TEST TECHNOLOGIES IN CONTROL AND EVALUATION ACTIVITIES OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The present article focuses on such an original knowledge auditing format as testing, whose day-to-day application in the Ukrainian education system grows at a progressive pace – starting from independent knowledge audits for those graduated from elementary schools down to final knowledge audits at higher educational establishments.

Keywords: knowledge audits, tests, advantages, drawbacks, evolution, current status.

Матеріал надійшов 23.05.2014